

THIẾT KẾ DẠY HỌC TÁC PHẨM THƠ “SANG THU” TRONG CHƯƠNG TRÌNH NGỮ VĂN TRUNG HỌC CƠ SỞ

ThS. VŨ THỊ THANH HUYỀN*

1. Dạy học tác phẩm thơ có tác dụng lớn trong việc bồi dưỡng tình cảm, cảm xúc cho học sinh (HS). Chính vì vậy, thơ chiếm số lượng không nhỏ trong chương trình Ngữ văn ở phổ thông. Trong chương trình Ngữ văn trung học cơ sở (THCS), số lượng tác phẩm thơ hiện đại tăng dần từ lớp 6 đến lớp 9 (lớp 6: “Đêm nay Bác không ngủ”, “Lượm”, “Mưa” - tự học có hướng dẫn; lớp 7: “Chuyện cổ tích về loài người”, “Tre Việt Nam”, lớp 8: “Tử áy”, “Khi con tu hú”, “Lấy củ”, “Tức cảnh Pác Bó”, “Ngắm trăng”, “Đi đường”, “Nhớ rừng”, “Ông Đổ”, lớp 9: “Đồng chí”, “Bài thơ về tiểu đội xe không kính”, “Đoàn thuyền đánh cá”, “Bếp lửa”, “Khúc hát ru những em bé lớn trên lưng mẹ”, “Ánh trăng”, “Mùa Xuân nho nhỏ”, “Viếng lăng Bác”, “Sang thu”, “Nói với con”). Các tác phẩm thơ hiện đại tập trung nhiều nhất ở lớp 9.

Làm thế nào để dạy học một bài thơ hiện đại ở chương trình Ngữ văn 9 thực sự có hiệu quả, giúp HS khắc phục việc cảm nhận tác phẩm theo lối mòn, kích thích khả năng tư duy sáng tạo, độc lập suy nghĩ của các em luôn là nỗi trăn trở của mỗi thầy cô giáo. Phương pháp dạy học (PPDH) mới đòi hỏi người thầy phải được trang bị đầy đủ về kiến thức, đầu tư nhiều thời gian, tâm sức để làm tốt vai trò tổ chức hướng dẫn cho HS trong quá trình dạy học: chuẩn bị giáo án, tư liệu phục vụ cho bài dạy, đưa ra được hệ thống câu hỏi hợp lý để tất cả HS cùng được tham gia vào giờ học một cách tích cực. Mặt khác, dạy thơ hiện đại cũng đòi hỏi giáo viên (GV) cần bám sát đặc trưng loại thể, ngôn ngữ hình tượng thơ, tình cảm, cảm xúc chủ đạo,... để từ đó hướng HS cảm nhận được cái hay, cái đẹp của tác phẩm.

Trong phạm vi bài viết, tác giả đề xuất ý kiến về thiết kế dạy học một tác phẩm thơ hiện đại trong chương trình THCS: bài thơ “Sang thu”.

2. Kết cấu thiết kế dạy học một tác phẩm văn học gồm các phần chính như sau: I. Mục tiêu: Kiến thức cần đạt, kĩ năng, thái độ. II. Đồ dùng dạy học: Các thiết bị dạy học, tư liệu liên quan đến bài giảng. III. Tiến

trình tổ chức các hoạt động dạy học: Hoạt động 1. Tìm hiểu tác giả, cấu trúc tác phẩm; Hoạt động 2. Tìm hiểu nội dung tác phẩm; Hoạt động 3. Tổng kết; Hoạt động 4. Luyện tập.

Theo kết cấu này, người viết vận dụng để thiết kế dạy học bài “Sang thu” của nhà thơ Hữu Thỉnh:

I. Mục tiêu: HS cảm nhận được dấu hiệu chuyển mùa từ cuối hạ sang thu; phân tích được cách diễn tả những cảm nhận rất nhẹ nhàng, tinh tế của nhà thơ về những chuyển biến trong không gian sang thu; trân trọng những vần thơ về thiên nhiên.

II. Đồ dùng dạy học: SGK, một vài bức tranh về mùa thu.

III. Tiến trình tổ chức các hoạt động dạy học

Hoạt động 1: Giới thiệu bài

- Nêu vài nét đáng chú ý về tác giả và hoàn cảnh ra đời bài thơ.

- GV đọc bài thơ; cho HS tự đọc.

Hoạt động 2: Phân tích sự biến chuyển của đất trời lúc sang thu

GV có thể nêu câu hỏi gợi ý như sau: Tín hiệu chuyển mùa được tác giả thể hiện qua những từ ngữ nào? Cách sử dụng những từ ngữ đó gợi cho em suy nghĩ gì?

HS có thể làm việc độc lập hoặc hoạt động nhóm, cần chỉ ra được các từ ngữ: “bỗng”, “nhận ra”, “hương ổi”, “gió se”, “chùng chình”, “hình như”.

- GV tiểu kết:

+ Mùa thu đến với nhà thơ khá bất ngờ, không hề có ước hẹn. Dấu hiệu thu về không phải là trời cao xanh ngắt, cúc vàng nở rộ mà là hương ổi nhẹ nhàng phả vào trong gió se, ngọn gió se se lạnh lúc cuối hạ mang theo hương ổi đang vào độ chín. Ổi “gửi hương cho gió” để báo hiệu sự chuyển mùa.

+ Nhà thơ rất đỗi ngạc nhiên (“bỗng nhận ra”) và băn khoăn tự hỏi: Hình như thu đã về. Tâm trạng ấy có chút ngỡ ngàng nhưng chưa xác tín, mặc dù đã

* Trường Cao đẳng sư phạm trung ương

cảm nhận được những thay đổi từ ngọn gió se lạnh (bằng xúc giác), sương chùng chình (thị giác), hương ổi (khứu giác).

Hoạt động 3: Phân tích sự cảm nhận tinh tế của nhà thơ về những biến chuyển trong không gian lúc sang thu

- Câu hỏi gợi ý: + Đất trời sang thu được cảm nhận từ những biểu hiện nào về không gian? Không gian đó gợi cho em suy nghĩ gì?; + Cảm nhận của em về hai câu thơ: "Cổ đám mây mùa hạ/ Vắt nửa mình sang thu".

- HS làm việc độc lập và trình bày những suy nghĩ riêng.

- GV tiểu kết: Khoảnh khắc chuyển mình của đất trời khi sang thu được tác giả nắm bắt qua những từ ngữ gợi tả, gợi cảm và những hình ảnh đặc sắc...

Hoạt động 4: Phân tích hình ảnh, câu thơ đặc sắc nhất; phân tích câu thơ cuối bài

- Câu hỏi gợi ý: Theo em, nét riêng của thời điểm giao mùa hạ - thu được Hữu Thỉnh thể hiện đặc sắc nhất qua hình ảnh, câu thơ nào? Em hiểu thế nào về hai dòng thơ cuối bài: *Sấm cũng bớt bất ngờ/ Trên hàng cây đứng tuổi?*

Ở phần này, GV động viên HS có suy nghĩ, cảm xúc riêng, khuyến khích những cách hiểu và đánh giá độc lập của từng HS.

- Hai câu thơ: *Sấm cũng bớt bất ngờ/ Trên hàng cây đứng tuổi* có thể được khai thác ở hai lớp nghĩa: nghĩa đen là khi thu sang, thời tiết chuyển biến: từ gió, nắng, sấm...; nghĩa bóng là con người khi ở tuổi "sang thu" cũng trở nên điềm tĩnh, chín chắn hơn...

- GV chốt ý: + Con người khi trưởng thành, đã từng trải trong trường đời thì cũng vững vàng hơn, ứng xử phù hợp hơn trước mọi sóng gió cuộc đời; + Nhan đề "Sang thu" hàm chứa nhiều ý nghĩa: đất trời, mưa nắng, sấm chớp, nắng gió, chim muông, cây cối và con người tất cả đều vận động theo quy luật của tự nhiên và của đời sống.

Hoạt động 5: Tổng kết và luyện tập

- Yêu cầu HS ghi nhớ kiến thức vừa được học, ghi nhận những điều nhà thơ đã gửi gắm qua tác phẩm: + Nội dung: Bức tranh thiên nhiên khi tiết trời chuyển mùa nhẹ nhàng, tinh tế; + Nghệ thuật: Cách dùng từ ngữ giàu hình ảnh, gợi cảm, đa nghĩa.

- Nhắc nhở HS học thuộc bài thơ.

- Yêu cầu HS viết một bài ngắn nói lên cảm nhận sau khi học xong bài thơ. Ví dụ: Ở khổ thơ cuối cùng, có lần nhà thơ đã tâm sự muốn gửi gắm suy nghĩ

của mình trước thay đổi của thiên nhiên. Ý kiến của em như thế nào?

***

Thiết kế hoạt động dạy học bài thơ "Sang thu" như trên dựa trên nền tảng các hoạt động tìm tòi nhận thức của HS (không phải hoạt động của GV), HS chủ động, tích cực cảm thụ tác phẩm và tiếp thu kiến thức, giáo viên đóng vai trò tổ chức, hướng dẫn và tổng kết lại các ý kiến của HS. Về phương pháp dạy học, thiết kế trên đảm bảo bám sát đặc trưng thể loại trong quá trình dạy học (thơ trữ tình - khi khai thác đã chú ý đến ngôn từ, vần nhịp). □

Tài liệu tham khảo

1. Cao Đức Tiến. **Hướng dẫn dạy học Ngữ văn lớp 9**. NXB Giáo dục, H. 2006.
2. Nhiều tác giả. **Phân tích tác phẩm văn học hiện đại Việt Nam từ góc nhìn thể loại**. NXB Giáo dục, H. 2002.

SUMMARY

The goal of the Philological secondary to give them an understanding of intellectual capital literature, equipping them with skills, expressive reading poems. From there, they know the beauty perception, definition humanities through the literature, forging reading skills - understand the work according to specific categories. Innovation raises the issue of teaching methods in a poem secondary programs, within an article authors propose only comments on teaching design a modern poems in junior high program: "Sang thu".

KÍNH MỜI BẠN ĐỌC ĐẶT MUA TẠP CHÍ GIÁO DỤC NĂM 2014

Tạp chí Giáo dục ra 1 tháng 2 kì, đặt mua thuận tiện tại các bưu cục địa phương (Mã số **C192**) hoặc đặt mua trực tiếp tại Toà soạn (số lượng lớn) theo địa chỉ: **TẠP CHÍ GIÁO DỤC, 4 Trịnh Hoài Đức, quận Đống Đa, Hà Nội.**

Kính mời bạn đọc, các đơn vị giáo dục, trường học đặt mua **Tạp chí Giáo dục năm 2014**. Mọi liên hệ xin gửi về địa chỉ trên hoặc liên lạc qua số điện thoại: 04.37345363; Fax: 04.37345363.

Xin trân trọng cảm ơn.

TẠP CHÍ GIÁO DỤC